

JAMHURI YA MUUNGANO WA TANZANIA
BARAZA LA MITIHANI LA TANZANIA
MTIHANI WA UALIMU DARAJA LA A
KISWAHILI

621

Muda: Saa 3

MAJIBU

Mwaka: 2021

Maelekezo

1. Karatasi hii ina sehemu A na B.
2. Jibu maswali yote.

maktaba.tetea.org

1. Eleza kwa kifupi tanzu nne za Fasihi Simulizi.

Tanzu ya kwanza ni hadithi. Hizi ni masimulizi ya matukio ya kubuni au ya kweli yanayosimuliwa kwa njia ya mdomo kwa lengo la kuelimisha au kuburudisha.

Tanzu ya pili ni methali. Methali ni semi fupi zenye hekima na mafundisho ambazo hufundisha maadili na tabia njema katika jamii.

Tanzu ya tatu ni nyimbo. Hizi ni tungo zinazotolewa kwa sauti ya kuvutia kwa lengo la kufundisha, kuburudisha au kuhamasisha jamii.

Tanzu ya nne ni vitendawili. Hivi ni maswali ya mafumbo yanayohitaji jibu la kufikirika, hutumika kujaribu akili na kuongeza maarifa.

2. Eleza kwa kifupi jinsi stadi za kuandika na za kuzungumza zinavyotofautiana katika vipengele vifuatavyo:

(a) Kiwakilishi

Katika kuandika, kiwakilishi hutumika kwa tahadhari zaidi ili kuepuka utata wa muktadha. Katika kuzungumza, kiwakilishi hutumika kwa muktadha wa wakati huo ambapo msikilizaji anaelewa ni nani anayetajwa.

(b) Kikomo

Kikomo katika kuandika huonyeshwa kwa alama kama nukta na mkato. Katika kuzungumza, kikomo huonyeshwa kwa intonesheni ya sauti au mpumuo.

(c) Uhusiano

Katika kuandika, uhusiano wa mawazo huonyeshwa kwa kutumia viunganishi. Katika kuzungumza, mzungumzaji hutumia sauti, lafudhi na ishara za mwili kuonyesha uhusiano wa mawazo.

(d) Suluhisho

Suluhisho katika kuandika hujengwa kwa mpangilio wa hoja ulio wazi. Katika kuzungumza, suluhisho linaweza kutolewa kwa njia ya maelezo ya papo kwa papo au mijadala.

3. Andika sentensi zifuatazo katika kauli ya kutenda:

(a) Mtoto ameucheza mpira.

(b) Fundi amemaliza kazi yote.

(c) Askari wamewapiga wezi.

(d) Mimi nimekausha nguo.

(e) Mama yao amewapiga watoto.

(f) Mfungaji amemuingiza vizuri mpira.

(g) Mbwa wa jirani amemla baba na kuku.

(h) Rafiki yake amemwita Juma.

4. Eleza kwa kifupi dhana ya kusoma kwa ziada. Taja hatua nne za kusoma kwa ziada.

Kusoma kwa ziada ni kitendo cha mwanafunzi kujisomea mwenyewe nyenzo mbalimbali zaidi ya zile alizopatiwa darasani ili kupanua maarifa yake.

Hatua ya kwanza ni kuchagua nyenzo zinazohusiana na somo linalojifunzwa.

Hatua ya pili ni kupanga ratiba ya muda wa kusoma kwa ziada.

Hatua ya tatu ni kusoma kwa makini na kuandika dondoo muhimu.

Hatua ya nne ni kufanya mazoezi au kujitathmini ili kujua kiwango cha uelewa.

5. Eleza maana ya dhana zifuatazo:

(a) Shairi

Shairi ni utungo wa kisanaa ulio katika mistari ya beti wenye mpangilio wa vina na mizani.

(b) Ngonjera

Ngonjera ni mashairi ya majibizano kati ya watu wawili au makundi, yanayotumiwa kuwasilisha ujumbe kwa hadhira.

(c) Utenzi

Utenzi ni shairi lenye beti nne, lina sifa ya kuwa na vina vya kudumu na mara nyingi hutumika kusimulia historia au matukio ya kishujaa.

(d) Kina

Kina ni mlingano wa sauti au silabi wa mwisho wa mistari ya shairi unaoleta ladha ya kishairi.

Naendelea na maswali yaliyobaki.

6. Bainisha shughuli nne za wanafunzi wakati mwalimu anawasilisha maudhui ya somo katika mchakato wa ufundishaji na ujifunzaji.

Wanafunzi husikiliza kwa makini maelezo ya mwalimu ili kuelewa maudhui ya somo linalowasilishwa.

Wanafunzi huandika dondoo au maelezo muhimu ya somo katika vitabu vyao kwa ajili ya kumbukumbu na marejeo.

Wanafunzi huuliza maswali ili kufafanua sehemu ambazo hawajazielewa vizuri na kujadili maudhui hayo kwa kina.

Wanafunzi hushiriki katika mijadala, kazi za vikundi au mazoezi ya darasani ili kuimarisha uelewa wa somo.

7. Ni mambo gani yatakayozingatiwa mwanafunzi wakati wa uandishi wa insha? Taja manne.

Mwanafunzi atazingatia utangulizi wa insha unaoeleza kwa kifupi kile anachokusudia kuandika kwa kuvutia na kueleweka.

Mwanafunzi atazingatia muundo wa insha kwa kuweka mawazo katika mpangilio mzuri wa aya kuanzia utangulizi, kiini na hitimisho.

Lazima atumie lugha sahihi ya Kiswahili ikiwa ni pamoja na matumizi ya sarufi, msamiati, na alama za uandishi.

Mwanafunzi atahakikisha kuwa maudhui yanayowasilishwa yanaendana na mada iliyotolewa na si kupotoka kutoka kwenye lengo la insha.

8. “Masimulizi ni mbinu bora ya kufundishia mada ya fasihi katika shule za msingi.” Fafanua kwa kifupi faida nne za kutumia mbinu hiyo.

Mbinu ya masimulizi huwavutia wanafunzi kwani huwasilishwa kwa njia ya kulisimua na ya kuvutia.

Husaidia wanafunzi kuelewa kwa urahisi maudhui ya fasihi kwa kuwa masimulizi huwasilisha matukio kwa mfuatano wa kihistoria au kimuktadha.

Masimulizi huendeleza uwezo wa kusikiliza kwa makini, kuelewa na kufuatilia muktadha wa matukio.

Huchochea ubunifu na fikra za wanafunzi kwa kuwa wanahusishwa katika kutafakari na kutathmini ujumbe wa simulizi.

9. Orodhesha mambo manne ya kuzingatia ili kupata ujumbe katika habari inayosikilizwa au inayo somwa.

Kusikiliza au kusoma kwa makini kila sehemu ya habari bila kupuuza sehemu yoyote ni muhimu ili kupata ujumbe kamili.

Kuelewa muktadha wa habari kwa kutambua ni nani anazungumzwa, wapi, lini na nini kinatokea husaidia kupata ujumbe sahihi.

Kutambua maneno muhimu au misamiati yenye maana kuu katika habari husaidia kuelewa ujumbe uliojificha.

Kuweza kuunganisha mawazo mbalimbali ya habari katika mpangilio unaoeleweka husaidia kupata maana kamili ya ujumbe uliokusudiwa.

10. Eleza kwa muhtasari hasara nne za kutokutumia zana za kufundishia na kujifunzia wakati wa ufundishaji.

Kutokutumia zana za kufundishia husababisha kushuka kwa uelewa wa wanafunzi kwa kuwa hawapati msaada wa kuona au kushiriki kwa vitendo.

Mwalimu anaweza kutumia muda mwingi kueleza dhana ambazo zingeweza kuonyeshwa kwa urahisi kupitia zana.

Wanafunzi hukosa motisha ya kujifunza kwa sababu somo linakuwa la kuchosha na lisilo na mvuto. Hali hiyo huzuia ushiriki wa mwanafunzi katika kujifunza na kuathiri maendeleo yao ya kitaaluma.

11. Kwa kutumia mfano kwa kila moja, eleza sifa nne za fasihi simulizi.

Sifa ya kwanza ni kusambazwa kwa njia ya mdomo. Fasihi simulizi hupitishwa kutoka kizazi kimoja hadi kingine kwa kuhadithiana. Mfano: hadithi za babu na bibi huwasimuliwa wajukuu bila kuandikwa.

Sifa ya pili ni kubadilika kulingana na mazingira au hadhira. Fasihi simulizi haibaki katika umbo lilelile kila mara inaposimuliwa. Mfano: hadithi moja inaweza kusimuliwa kwa mitindo tofauti katika maeneo mbalimbali.

Sifa ya tatu ni kushirikisha hadhira moja kwa moja. Wanaosikiliza au kutazama fasihi simulizi hushiriki kwa kuuliza maswali au kushangilia. Mfano: hadhira huweza kusema “Ndiyo!” au “endelea!” wakati wa simulizi.

Sifa ya nne ni kutumia sana lugha ya picha au lugha ya mkato yenye methali, misemo, nahau na taswira. Mfano: msembo kama “asiyesikia la mkuu huvunjika guu” ni sehemu ya fasihi simulizi inayotumia lugha ya picha.

12. “Lugha ni chombo muhimu cha mawasiliano katika jamii.” Tetea kauli hii kwa kutumia hoja tano.

Lugha hutumika kuwasilisha taarifa mbalimbali kwa wanajamii kuhusu maisha, shughuli, tamaduni na maendeleo. Bila lugha, hakuna mawasiliano.

Lugha huendeleza mshikamano wa kijamii kwa kuwa watu huweza kuelewana na kushirikiana katika shughuli mbalimbali za jamii kwa kutumia lugha yao.

Lugha hutumika katika kufundishia na kujifunzia shuleni ambapo maarifa huwasilishwa kwa njia ya lugha. Bila lugha, hakuna elimu.

Lugha huendeleza utamaduni wa jamii kwa sababu nyimbo, methali, hadithi na mila huwasilishwa kupitia lugha.

Lugha hutumika katika uongozi na siasa ambapo viongozi hutumia lugha kuwasilisha sera na mwelekeo wa nchi au jamii.

13. Kwa kutumia mfano, eleza matumizi matatu kwa kila alama za uandishi zifuatazo kama zinavyotumika katika uandishi.

(a) Nukta (.)

Hutumika kuonyesha mwisho wa sentensi kamili. Mfano: Watoto walicheza uwanjani.

Hutumika katika maandishi ya kifupi. Mfano: Bw. kwa Bwana. Hutumika katika matumizi ya namba kama vile 3.2.

(b) Mkato (,)

Hutumika kutenganisha maneno katika orodha. Mfano: Asha, Juma, na Zainabu walihudhuria.

Hutumika kabla ya viunganishi kama 'lakini'. Mfano: Alijitahidi, lakini hakufaulu.

Hutumika kuweka tanbihi au maneno ya ziada. Mfano: Kwa kweli, alifanya vizuri sana.

(c) Alama ya kuuliza (?)

Hutumika kuonyesha sentensi ya swali. Mfano: Unaitwa nani?

Hutumika katika maswali ya mshangao. Mfano: Yeye ndiye aliyefanya hivyo? Hutumika kudokeza hali ya kutokuamini. Mfano: Eti kweli alifaulu?

(d) Nukta na mkato (;)

Hutumika kutenganisha sentensi zinazohusiana kwa karibu. Mfano: Alikuwa; akaondoka mara moja.

Hutumika kutenganisha vipashio vya orodha vyenye koma. Mfano: Aliwaalika Asha, Juma na Zainabu; Wema, George na Halima.

Hutumika katika maandiko rasmi ya hoja tata. Mfano: Wananchi walilalamika sana; serikali haikujibu.

(e) Mshangao (!)

Hutumika kuonyesha mshangao. Mfano: Aibu sana!

Hutumika katika sentensi za hisia kali. Mfano: Tumeshinda mechi! Hutumika kuonyesha msisitizo. Mfano: Haraka sana!

14. Kwa kutumia mifano, fafania namna nne na faida mbili za kuhifadhi zana za kufundishia na kujifunzia.

Zana zinaweza kuhifadhiwa kwa kuzihifadhi katika makabati maalum ya vifaa vya kufundishia. Faida ya njia hii ni kuzuia upotevu na kuziweka zikiwa salama dhidi ya uharibifu.

Zinaweza kuhifadhiwa kwa kuziweka kwenye maboksi yenye lebo. Hii husaidia kurahisisha upatikanaji wa zana husika pindi zinapohitajika.

Zana za kielektroniki kama CD, video na picha zinaweza kuhifadhiwa kwenye kompyuta au diski. Faida yake ni kuongeza muda wa matumizi na kuzuia kuchakaa.

Zana za maandishi kama vitabu, vijarida na kadi za maneno zinaweza kuhifadhiwa kwenye rafu za vitabu kwa mpangilio unaofaa. Hii hurahisisha wanafunzi na walimu kuzipata kirahisi na kuzitumia tena na tena.

Faida ya kwanza ya kuhifadhi zana ni kuongeza muda wa matumizi ya zana hizo bila kuharibika.

Faida ya pili ni kuhakikisha upatikanaji wa zana kwa wakati wowote utakapohitajika na hivyo kuboresha mchakato wa ufundishaji na ujifunzaji.

15. Fafanua faida sita za alama za majaribio katika mchakato wa ufundishaji na ujifunzaji.

Alama za majaribio husaidia kupima kiwango cha uelewa wa mwanafunzi katika somo fulani kwa wakati husika.

Husaidia kumtambua mwanafunzi mwenye changamoto ya ujifunzaji na kuchukua hatua za kurekebisha hali hiyo.

Humsaidia mwalimu kutathmini mbinu zake za kufundishia na kubadilisha pale panapohitajika.

Alama huchochea mwanafunzi kuongeza juhudi katika masomo kwa sababu huona ufanisi wake kupimwa.

Alama hutoa mwongozo wa kupanga kazi za kujirudia na mazoezi zaidi kulingana na maeneo ya udhaifu.

Alama hutumika kama kiashiria cha maendeleo ya mwanafunzi na msingi wa maamuzi ya kielimu kama kupandishwa darasa au kupata tuzo.

16. Kwa kutumia hoja sita, eleza jinsi utakavyofundisha nomino na vivumishi kwa wanafunzi wa Darasa la Sita.

Nitaanza kwa kuwaeleza wanafunzi maana ya nomino na vivumishi kwa lugha rahisi. Nitatoa mifano ya kila kundi.

Nitawagawanya wanafunzi katika vikundi vidogo ambapo kila kundi litaandika majina ya vitu, watu au mahali kisha kuviwasilisha.

Nitawapa karatasi zenye picha mbalimbali na kuwaomba waeleze ni nomino gani wanazoziona katika picha hizo.

Nitatumia majedwali ya kuoanisha nomino na vivumishi vinavyofaa kwa kila nomino ili kujenga sentensi.

Nitawashirikisha wanafunzi katika igizo au mchezo wa kuchagua nomino na vivumishi sahihi kwa sentensi zilizokatika.

Nitawapa mazoezi ya kuandika sentensi zenye nomino na vivumishi ili kupima uelewa wao na kusahihisha kazi zao kwa pamoja.